

STARTING WITH PARSHAT BERESHIT:
ANALYZING RASHI'S COMMENTARY ON THE TORAH

Jacob J. Schacter

Congregation Rinat Yisrael

October 27, 2016/26 Tishrei 5777

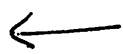
In memory of Bruce Ritholtz ז"ל ברוך לייב בן מרדכי יידל הכהן ודבה חיה

In memory of Larry Knapp ז"ל אליעזר יחיאל בן דוב בער ורבקה
on the occasion of his 40th yahrtzeit

ז' כ"א א

מתיין לו כשעסקך לעת מצא זו מיתה. שיטתו במיתה יפה וטובה אסכרא. אסכרא עלמיתא נלגי' שנתקן הנוף: בחזרה נבבא דעמרא דלאחורי נשרא. כענפי הקיסר הנכנסים בגזם הגמר כשאלם טמק נמקה ומשילך ללאור של אסכרא של ימק המרמה: כפיטורי בפי רשט. ים פוקיעים ים בו מקומות שלט מקבל נחל ומסבין לטו הספיה דמי פ"י חללים ועקלים שפוחים נקביו וטוקעין אלו כדוסק לפי שהם נסין כמדת הקוב פטורי. חללים דמפתיעין ופטורי ליים (מגלס 6 n) אטומין כפי רשט. הוא הנקב שהול עגול כפי רשט: כמשחל ביתא מחלכא. כמטק ממש שפר ממך הטלב זכריתא בתריתא שלמא. שיהא ל' שלט כל ימי פיו וסוף ציוס קטרקו עד כולם עפר האמורה שניסין קטרקו: זכריתא. פלליתא נלגי' לעת מצא זה בית הכסא. שיהא דר במקום שבו יתה הכסא ממך לו. לפי שהיה קרקע של צבל. מלגם מים וסין וקלן לספור שם ספירוס ויו זכרין ללגם כדום ולהסתק ממל המצויינים. לין וספירוס נטר בני עמודי. שנים המדרש נסן עליהם מלמעלה שכל זמן ששמעו בן גרא קיים כר. ולמך מנימם שמש כפי ויסמן שלמה אם פתעה (מגלס 6 n) הא דכיהף ליה. אם כפוף הוא לרוב לקבל תוכמה גור אל. ולא לפי טוב להסתק ממנו היה שוגג ולא היה מדרר אפיה וגריס. משנתו כקורין נספר מרה ישרים פרשיותיו: של כל שנת השנה ופיה

ולא ימאם וכתוב פדה בשלום נפשי מקרב לי ונר(6) אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובנבילות חסדים ומחלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פראני ליולבי מבין אומות העולם אמר רל יכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להחפול נקרא שכן רע שנאמר כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנענים בנחלה אשר התלחי את עמי את ישראל ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנא' הדני נוחשם מעל ארמיהם ואת בית יהודה אחוש מתוכם. אמרו ליה לר' יודן איכא סבי בבבל לארץ לא כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשבי לבי כנישתא אמר היינו דאתי לר' כראבר ר' ירושע בן לוי לכניה קדמי וחשיבו ועילו. לבי כנישתא כי היכי דתורבו חי איד ארא ברבי תניא מאי קרא אשה אדם שופעלי לשקר על דלתו יום יום לשמור מוות פתחי וכתבי בתרה כי מצא מצא חיים. רב חזרא לעולם יבנס אדם שני פתחים בבית הכנסת שני פתחים סלקא דעתך אילא אימא שיעור שני פתחים ואחר כך יחפול: על זאת יחפול כל חסד איד לעת מצא אמר ר' תניא לעת מצא זו אשה שנא' מצא אשה מצא טוב במערבא כי נסיב אינש אתרא אמרי ליה רבי מצא או מצא מצא דכתבי מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה מצא דכתבי ומצא אני מר מצות את האשה ונא ר' נתן אמר לעת מצא זו תורה שנאמר כי מצא מצא חיים ונר רבנן שם מצא ושלשה מיני מיתה נברא בעולם שנאמר למת תצא תצא תצא בנימטרא הכי דוו קשה שבכל אסכרא נחא שבכל נשיקה אסכרא דמא סדורא כבבא דעמרא דלאחורי נשרא ואיכא דאמרי כפיטורי כפי ושמ נשיקה דמא כמשחל בניחא מלכא ר' יודן אמר לעת מצא זו קבורה איד. תניא נא קרא השמחים אלי גיל וישו כי ימצאו קבר אמר רב ר' שלא היינו דאמרי אינשי ליבעי אינש רחמי אפילו עד זכריתא בתריתא שלמא מר ומצא אמר לעת מצא זה בית הכסא: אמרי במערבא הא דמי זומרא עדיפא מכלדו. אמר ליה רבא. לרפרם בר פפא ליפא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דכי כנישתא אמר ליה הכי אמר רב חסדא מצא דכתי' ארהב ה' שיערי ציון מכלי לשכנות יעקב ארהב' שיערי המצויינים(6) בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות התינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמי אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. ואמר אבוי מריש. היה גריסנא בנן ביתא ומצלינא בני כנישתא כיון דשמענא להא דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמי אלא ארבע אמות של הלכה בלבד ולא היה מצלינא אלא הוכא גריסנא. רבי אפי רבין אפי על גב דהווי לר' חליסר' כי כנישתא במבריא לא מצלו אלא בני עמודי הכא דהווי גרפי: ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הגרע מיניעו(6) יותר מרא שמים דאילו בני ירא שמים בתיב אש ירא את ה' ואילו בני נגה מיניעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וסבי לך. אשריך בעולם הוא וסבי לך לעולם הבא ולגבי ירא שמים וסבי לך לא כתיב ביה: ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא לעולם ידור אדם במקום רבו שכל זמן ששמעו בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה והתיא אל ידור לא קשיא הא דכיהף ליה הא דלא כיהף ליה: אמר רב הונא בר יודנה אמר רבי מטם אמר ר' אמי מאי דכתי' ועוובי ה' יכלו יהו המניח סית(6) ויצא רבי אבדו נפיק בן נברא לנברא. בעי רב פפא כ"בן פסיקא לפסיקא מרד חיק ירב ששת מדרר אפיה וגריס אמר אנן בדין ואינהו בדיהו: אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרנים

מאימתי פרק ראשון ברכות

ואפ"י עטוחת דייבין. שאין בו מרגום: מעלה עליו הכותב כד. והכי קאמר קרא. הכי עמלמס כמסעיה למדע לעיני הממנה והכי הוא נעמי כעמי היום: לאקדומינהו. למדד כל הפרסות כגמס אדם או נסמי שנמות: עד שישחוט את הורדיין. כדי שילא כל הכס. ולא אמר תורה אור ק אלא נשף הוילא וילאה סולא כמסד:

הרגום שמשך לפעמים. כי כמו שהפרטס מפרס לע"ה ק הכס מכינס מחוד. אלפי. ולא כדכר אצרי-הרגום מפרס כמה שאין ללמדמן הסברי כדאשכחן. בכמה דוכתי דאמר רב יוסף (מגילה ד"ג) אלמלא מרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר פ"ג אין למד כטוס לשון פסקא ש"ס"כ אס כלשון הרגום:

ואפילו *עטרות ודיבן שכל המשלים פשוטותיו עם הצבור שאריכו לו ימיו ושנותיו רב ביבי בראבי סבר לאשלומינהו לפרשייתא *דכולא שוחא במעלי יומא דכפרין *חנא ליה רדיא בר רב. סרפתי כתיב *ועניתי ארזי: נפשתיכם בחשעה לחדש בערב וכי בחשעה מחענין והלא בעשרה מחענין אלא לומר לך כל האוכל ושוחה בחשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מחענה חשיעי ועשירי. סבר לאקדומינהו אמר ליה הרבא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאריך כראבר לזו ר' יהושע בן לוי

ואפ"י עטוחת דייבין. שאין בו מרגום: מעלה עליו הכותב כד. והכי קאמר קרא. הכי עמלמס כמסעיה למדע לעיני הממנה והכי הוא נעמי כעמי היום: לאקדומינהו. למדד כל הפרסות כגמס אדם או נסמי שנמות: עד שישחוט את הורדיין. כדי שילא כל הכס. ולא אמר תורה אור ק אלא נשף הוילא וילאה סולא כמסד:

מאימתי פרק ראשון ברכות

להיות בשבת מציאות שלשה ספרים. קורין סדר היום בראשון. וענין ראש חדש בשני. והחדש הזה בשלישי: כך ראש חדש שבת שחל להיות בשבת מציאות שלשה ספרים. הראשון קורא בו סדר היום. והשני קורא בו ענין ראש חדש. והשלישי קורא בו ענין חנוכה. חל להיות באמצע וכן השבת ישלשה קורין בענין ראש חדש והרביעי קורא בענין חנוכה: כה יאע"פ שאדם שומע כל התורה כולה בכל שבת בצנחן חייב לקרות לעצמו שבוע ושבוע סדר של אותה שבת [ג] שנים ספרא ואחר וריטום. ופסקו שאין בו תרגום קורארו של פסמים עד שישלים פרשיותיו עם הצבור:

מאימתי פרק ראשון ברכות

מאימתי פרק ראשון ברכות

הרגום ירושלמי או לרין לקרותו ג"פ. ויואר טוב לקרות פסע שלי כהרגום מבלשן עברי: י"ח יגלים פשוטותיו [עם כמסד] אלא רכל בשבוע מציין שההחיל לקרות הפרסא דהייס *משבח ממנחה ואליקעד שבה הבאה נקרא עם הצבור אע"פ לענין ויטין לה מיקרי קמי שבהאעד מרבישי ואלין (פסחים ק"ו). ומעלה להאלימה בשבה קודם אבילה והכי אהא במדרס (מכילהא פ' ב"ה) שבה רביס הקודם אה בניו שלא יאכלו בשבה עד שיחזרו כל הפרסא: י"ח כהב בלאר זרוב רזיהו שרי רבי יהודה חסוד וזה מהר"ד לברכה שהיו קרין שנים מקרא וא' הרגום בשבה קריאה הורה משום דכדלרוב ענין עסק וכן ל' דמלמד הטקת הפרסא ילא י"ח ובספר מ"ז כהב ח"ל דהיי לפני רבנו שהפרסום מעיל יורג מן הרגום וכן הוא רבנו עכ"פ:

תורה אמר אב"י שהוא פוסק שאמורות בלשון יחיד ומשח מפי עצמו אמרן וכבר נהגו העולם שאין לפסוק בהם אלא אחד קורא אותם: אמרין בברכות פרק קמא שחייב אדם לחשלים פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום ונראה לרבינו יצחק שכל חשבוע קורא עם הציבור וזמן השלמה כתיב כבדרש צוה רבי את בניו אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמר כל הפרשה ואני דבתי לפני רבותי שהפירוש מועיל יותר מן התרגום והדרו לי רבותי: והלא נראה לרבי יצחק וכן רב עמרם שהשיב רב נטרונאי דוקא תרגום שזכר לינתן בסוני כדמשמע פ"ק דמגילה: תניא בתוספתא אמר רבי יהודה המתרגם פסוק כצורתו הרי זה כדאי והמוסיף הרי זה סותר ומגדף: פירוש כגון ויראו את אלהי ישראל המתרגם כצורתו וחזו י"ח אלהי דישאל הרי זה מסקד והמוסיף שמתרגם וחזו י"ח מלאכא דאלהי דישאל הרי זה מגדף שקורא לכבוד שכינת מלאך: והנה חברתי מדרש מאה ברכות במצוח זו של תפילת וענין עשה אחד הוא:

מאימתי פרק ראשון ברכות

תורה אמר אב"י שהוא פוסק שאמורות בלשון יחיד ומשח מפי עצמו אמרן וכבר נהגו העולם שאין לפסוק בהם אלא אחד קורא אותם: אמרין בברכות פרק קמא שחייב אדם לחשלים פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום ונראה לרבינו יצחק שכל חשבוע קורא עם הציבור וזמן השלמה כתיב כבדרש צוה רבי את בניו אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמר כל הפרשה ואני דבתי לפני רבותי שהפירוש מועיל יותר מן התרגום והדרו לי רבותי: והלא נראה לרבי יצחק וכן רב עמרם שהשיב רב נטרונאי דוקא תרגום שזכר לינתן בסוני כדמשמע פ"ק דמגילה: תניא בתוספתא אמר רבי יהודה המתרגם פסוק כצורתו הרי זה כדאי והמוסיף הרי זה סותר ומגדף: פירוש כגון ויראו את אלהי ישראל המתרגם כצורתו וחזו י"ח אלהי דישאל הרי זה מסקד והמוסיף שמתרגם וחזו י"ח מלאכא דאלהי דישאל הרי זה מגדף שקורא לכבוד שכינת מלאך: והנה חברתי מדרש מאה ברכות במצוח זו של תפילת וענין עשה אחד הוא:

[ב] ואם פסד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום וכו' אבל אם קורא בשאר פשוט. פשוט. המוספות (ד"ה שנים) והרש"ש כתב שס שיש מפרשים דהוא הדין ללעזות, ולעז מהני כמו תרגום ולא נהירא שהרי התרגום מפרש כמה דברים שאין להבין ממון המקרא. וכמו הרש"ש עוד (ס) ונראה שהקורא צפוי שיהיה המורה יולא ט ידי תרגום כיון ששפרש ט כל מלה ומלה, וכן כתב סמ"ג (עשין יט, קג ע"ג) ח"ל ואני דנתי לפני רבתי שהפירוש מועיל יותר מהתרגום והודו לי, וכמו הנמדתי שס (ס"י יט) והגהות (מייטניומ) צפרק י"ג מהלכות תפלה (אוח ט) דברי סמ"ג מיהו כתב סמ"ג והגהות דאין נראה לר"י ורב עמרם (בפירושו ס"ג ק"י ל"א) ורב נטרונאי שכתב ה' שהתרגום וזה מפני שניתן כפני (מנייה ג.) ע"כ. וירא שמים יולא את כולם ויקרא התרגום ופירוש רש"י:

ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבון וכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין א' לו ימיו ושנותיו. (ט) אפילו עטרות ודיבון פירש רש"י ז"ל (אע"פ) שאין בו תרגום ב', ולפי זה אפילו ראובן ושמעון וכיוצא בזה צריך לקרותו ג' פעמים, ויש מפרשים דנקט עטרות ודיבון (ג) לפי שיש ספרים שכתוב בהם (ד) תרגום ירושלמי ונקט עטרות ודיבון [א] אע"פ שאין צריכין כל כך תרגום ולפי זה ראובן ושמעון [ב] אין צריך לקרותו ג' פעמים, ומכל מקום נהגו להחמיר בפירוש רש"י: [ב] [ג] ואם לומד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום שאין

כוונת התרגום אלא שיבין הענין [ד] אבל אם קורא בשאר לעז לא: [ג] וכל השבוע מיום ראשון ואילך (א) חשוב עם הציבור כיון שמתחילין הפרשה ביום שבת במנחה: [ד] ומצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת ואם לא השלים אותה קודם אכילה ישלים אחר אכילה קודם המנחה [ה] אבל משם ואילך כיון שמתחילין אחרת עבר זמנה של זאת:

א"ח רפ"ד רפה הלכות שבת

מנן אברהם נ"י

שולחם שמתלמדין (°) דככל הצולחם י"י יהודים (מלאך ט"ס). הגן לומר: ששק"ל ללאשים כל' סקודס-ולגשים כל' סדנום [ר"י לוי ס"י פ"ב] ספעס דשל' ספרו חונתך פירש"י: שאין לכל לוי נשים מסתמח נפשים: דין ספעס וסס לין תכנים כל' סקדס. ללא תרגום: אפי' אם יסיו נכתבים לין להם [כ"ס]. כנתיים שטבגין לומר-מי שנידך לקברנים יאמרו קודם' אשרי שלא' כחומשים כדפסיס דסדפוס יס-לו

לכססין בין קודם' לאשרי פמ"ס ס"י ר"י. (°) כשמנדין סחלס לין מוזכרין כשמות רק למי שנקר בלוחו שנוס [מכר"ל]: ה נימי סספ"ס. משוס שסין סגזרות כלוחו זמן (°) ורפי' הל מילס כשכחות כסס לומרים לוחו דכס' לומרים לוחו נהסס כסין ללל כסל ר"ח ליר כשכח ל"ח לוחו ללל כשכח סלפני ר"ח לוחו לומרים לוחו (°) ולין מוזכרין בו כשמות חפי' כספ"ס [כנמ"ל]:

רפה א שנים מקרא. כחנ שלי' שיקרא כל פדשס נ"ס ולח"כ כחרנוס עליה וכ"כ רש"ל וכ"מ נמנילה דף ד' ללל הל"ח סמ"ח סק דיקרא כל פסוק נ"ס וסחרנוס פלו וכ"כ כנ"ס י"ז כסס כל"י וסד"י וכ"כ נכתבים וכ"מ ס"י קמ"ס ססיו נוכיין כן נזמן ססיו מתרגמי' וספסוק כלחרון אמרו (°) אחר כחרנוס כרי לסיס כחורס לס סוף רניל כעפעמים יקרא כס"ח [רדכ"ז ח"כ ועיין כס"ח כ"י ס"ח וס"ז] ויטנול אחר כקרי' [סכונו'] עיין כנ"ס פרי עיילס ולין ל"י כלן סק כססחרוה ויקון כלפריס קודם כקריאה [ש"ס]: ב עטרות ודיבון. וס"ס רלונן ושמעון וכיוצא כסס [סור]: (ג) כפרש"י. ססוף עיקר סכוף כנו על יסוד כחלגוד: ד כמו חרנוס ומ"מ לך לקרות (°) נ"ס מקרא [רמ"מ פ"ז] מי שאין כידו חרנוס

ג ה דמיום ראשון ואילך השיב עם הצבור: ד ס מצוה מן המובחר שישלים אותה ו קודם שיאכל (ד) בשבת ואם לא השלים קודם אכילה ו ישלים אחר אכילה עד המנחה ו י"א עד רביעי בשבת * ו י"א עד ז (פ) שמינו עצרת. (°) דסיינו כשמתח מורס סלח סשלייסי כלטר: ה ח ט יכוול לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת (י) התורה (ויל' ס"י קמ"ז): ו ט י מלמדי (י) תינוקות אין צריכים לחזור ו לקרות הפרשה בשבת: ז כ י אין צריך לקרות (ט) פרשת יו"ט: כסס וק לין לריד לקרות סספסרוס (מרדכי ס"ב) ומכל מקום נהגו לקרות י"א (פ) סספסרוס וכשבת סל חסוים יקרא סספסר' סל שנת י"ב ולס סוס (י) סספי ססרל"י ס"ק"א):

(ח) בראשית. אמר רבי יצחק א לא היה צריך להתחיל
א* אם התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיה מלוא
ראשונה שנלקחו זה בישראל. ומה טעם פתח
בבראשית, משום פת מעשיו הגיד לעמו להם
נפלת גוים (מהלים קיא ו), שאם יאמרו אומות העולם
לישראל ליקטים אחס דשכשחס ארלות שצעה גוים, הם
אומרים להם כל הארץ של הקדוש צרוך הוא היא, הוא
קראה וקנה לאשר ישר צעניו, צלונו קנה להם
וצלונו נטלה מהם וקנה לנו (ילקוט שמעון רמז קפז):
בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני

מלוא ד' כששאל חלף מים ואמר
מים זסיט נמי כדכורא אלא דמי
קא חגי מלוא כדכורא וברביביתא
ד' אבר ומים אבר ומים וששאל
כדכורא ד' כדכורא חלף כששאל
ס' מים ואמר ומים ואמר ומים
דכששאל נמי צמי סרי זימני אבר
ולפי (ו) סך דכורא ד' דכורא
ס' חלף רב וששאל פליגי כששאל
בן כדכורא בן כדכורא חלף דכ
לא צמי כה אבר אלא ד' זימני
וששאל צמי סרי זימני לטון אבר
עורי מטתא כבה וכו' כלה צמי
ובלשון לטון עורי וקילי ני כוונה מדי לנישאל וסדור רב וששאל

בראשית (א) בראשית ברא וגו' פירש"י: אמר ר' יצחק כו' נהנינא כד הוינא
טליא ראינו כתב אחד ישן נושן מאד ביאור רש"י, כתוב בו שזה המאמר * בשם
ר' יצחק שמבואר רש"י אינו מוזכר בשום מדרש או תלמוד, אלא שמה שאמר: מ"ס פתח
בבראשית כו', הוא מדרש*, ולא דברי ר' יצחק, אלא שזה ר' יצחק היה אביו של
רש"י ולא היה למדן גדול, ורש"י רצה לכבד אביו ולהזכירו בתחילת חבורו ואמר לו:
שאל איזה קושיא ואכתבנה על שמך, והקשה לו סתם*: למזו התחילה התורה
בבראשית כו', וע"כ אין קשה למזו הקשה בכפל, כי הקושיא ראשונה אינה אלא
מצד כבוד אביו, כן ראינו שם, אלא דמה שכתב* שר' יצחק אביו של רש"י לא
היה למדן גדול, זה אינו דבפרק בתרא דע"ז: מבא רש"י פירוש על הגמרא וז"ל:
לשון אבא מורי מנותחו כבוד וזוהו גראה כו' עכ"ל:

שפתי חכמים

א אמר רבי יצחק, המפרשים מקשים שלא מצינו שיהא מוזכר בגמרא
ובמדרש זה המאמר כש ר' יצחק אלא מה שאמר מה טעם פתח ותו לא.
אלא שזה ר' יצחק היה אביו של רש"י, ולא היה כל כך גדול בתורה,
ובנו רש"י רצה לכבדו ולהזכירו בתחילת חבורו ושאל מאביו להקשות איה
קושיא ולכתוב משמו, והקשה זאת הקושיא למה התחיל בבראשית ולא
הקשה מה טעם, [נמצא כתוב בכתב ישן, זה אינו, שמביא בפרק בתרא
רעבודה וזה (ע"ה). זה לשון אבא מורי מנותחו כבוד, ומוכת שהיה בעל
תורה. (דברי דוד).] א"ה המאמר כש ר' יצחק נמצא במדרש תחומא ישן (יא).
וכן בילקוט שמעוני (שמות קפז) כשם תחומא: א* דהא התורה לא נתנה
לישראל אלא כשכיל המצות הכתובים בה שייקמו אותם ועל כן נקראת
בלשון תורה, אם כן כל הני סיפורי רברים לא היה לו לכתוב בתורה אלא

ואגידה לך גדולות ובערות לא ידעתם. אמר ברוך בן נריה כרם אין
סייג למה, צאן אין חוקה למה. י"כי הגני מביארעה על כל בשר וגו'
ותתיו לך את נפשך לשלל. הא בכל מקום את מוצא שאין הגביאים
מתבאין אלא בזכותן של ישראל: ע"ה דר"ש הזה לכם א"ר יצחק לא
היה צריך להתחיל התורה אלא מחדש הזה לכם ולמה התחיל
מבראשית משום * כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים.
י"הדרוש הזה לכם תני רבה בר שמואל יכול כשם שמעברין את השנה
לצורך כך מקדישין את החדש לצורך ת"ל החדש הזה לכם כזה ראה
וקדש. וכי הא דרבי יהושע בן לוי מאיימן על הערים על החדש
שנראה בזמנו לעברו ואין מאיימן על הערים על החדש שלא נראה
בזמנו לקדשו. ר"ש אומר אב ובנו וכל הקרובים כשרין לעדות החדש.
וא"ר לוי מאי טעמא דכתיב החדש הזה לכם עדות זו תרא כשרה
בכם, ורבנן עדות זו תרא ממורה לכם. בראשית שלשה הן בית דין
יעטרו שנים ויקישרו שנים מחבריהן אצל יהודי ויעידו בפניהם שאין

הנהגות
לפי
הנהגות

מצוה אחת היתה בידם ונהפערטלו הימנה⁴⁸. עלה תאנה. הוא העץ
שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו בו נתקנרו⁴⁹, אבל שאר העצים
מנעם מליטול עליהם⁵⁰. ומפני מה לא נחרסם העץ, שאין
הקביה חפץ להונח בריה שלא יכלימוה יאמרו: זהו שלקה
העולם על ידו. מדרש רבי תנחומא⁵¹.
(ח) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על
מכתם כב"ר ושאר מדרשות ואני⁵² לא באחי אלא לפשוטו של
מקרא ולאגדה המיסכת דברי המקרא דב"ר⁵³ דבור על אפניו⁵⁴.
ובמשמעו⁵⁵ שמעו את קול הקביה שהיה מתהלך בגן. לרוח
היום, לאתו רוח שהשמש באה משם⁵⁶ חו היא מערכית שלפנות
ערב תמה במערב, הם סרחו בעשירית⁵⁷.

א ואשתו ולא יתבששו והנהגת הנהגתם מכל חית השדה אשר עשה
יהוה אלהים ויאמר אל האשה אפי' אמר אלהים לא תאכלו מפל' עץ
הגן, ותיאמר האשה אל הנהגת מפרי עץ הגן נאכל: ומפרי העץ אשר
בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתו: ויאמר
הנהגת אל האשה לא מות תמתו: פי ידע אלהים פי יום אכלכם
ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב ורע: ותיאמר האשה פי
טוב העץ למאכל וכי תאנה הוא לעיניו ונהגת העץ להשפיל ותיקח
מפריו ותיאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל: ותיפקחה עיני שניהם
וצעדו פי עירום הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרות: וישמעו את
קול יהוה אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני
יהוה אלהים בתוך עץ הגן: ותיאמר יהוה אלהים אל האדם ויאמר לו
איפה: ויאמר את קלף שמעתי בגן ותיאמר פי עירם אנכי ותיאמר

א אָתוּ: לֹא תִשָּׂא שְׁמֵע שְׂוֹא אֶל-תְּשֻׁת קִדָּה עִם-רִשָּׁע לְדַרְוֹ
ב עַד חֲמֵס: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת וְלֹא תַעֲנֶה עַל-רֵב לְנִטְר
ג אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּחַ וְלֹל לֹא תִהְיֶה בְרִיבָן: בֵּי-תַפְזֹע שׁוֹר
ד אֵיבֹב אִו חֲמָרוּ תַעֲנֶה הַשֵּׁב הַשִּׁבְיָנוּ לֹל: כִּי-תִרְאֶה חֲמָו
ה שְׂנֵאָה רֵבֶץ תַּחַת מַשָּׂא וְחֹלְלַת מַעֲוָב לֹל עֹב פַּעֲוֹב עַמּוּ: לֹל

עו

(כ) לא תהיה אחרי רבים לרעת, יש במקרא הזה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מידשב בהן על אפניו. מכאן דרשו²¹: שאין מטין לחובה בהכרעת דין אחד, וסוף המקרא דרשו: אחרי רבים להטות, שאם יש שנים מחייבין יותר על המזכין הטעם הדין על פיהם לחובה, וכדיני נפשות הכתוב מדבר, ואמצע המקרא דרשו²²: ולא תענה על רב, על רב שאין חולקין על מופלא שבכיה דין, לפיכך מתחילין כדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחילה שיאמרו אח רעום. ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעת, לחייב מיתה בשביל דין אחד שירבו מחייבין על המזכין, ולא תענה על הרב לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן. אחרי

sojournings, in the land of Canaan. ²These are the offspring of Jacob: Joseph, at the age of seventeen years, was a shepherd with his brothers by the flock, and he

בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: אֵלֶּה הַתְּלֻדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן-שִׁבְעֵ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת-אָחָיו בְּצֹאן וְהָיָא

אונקלוס:

בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: אֵלֶּה הַתְּלֻדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעֵ עֶסְרֵי שָׁנִין (כד) הָיָה רָעִי עִם אָחוּיו בְּצֹאן וְהָיָא

רש"י

יטן ילא מיוסף שמכלה וסוף זה כולם (תנחומא ח' כ"ד פד:א) (ב) אלה תלדות יעקב ואלה של תולדות יוסף, חנה ויוביהם ונלגוליהם מד כנאו וכלל ישוב. סבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו', כל יד זה נמצאנו וירדו למצרים. זה אחר יוסף פשוטו של מקרה להיות דבר דבור כל הפניו. ומדבר אגדה דורש,

חנה הכתוב תולדות יוסף כיוסף מפני כמה דברים. אחת, שכל בלמו של יוסף לא נסד אלל לבן אלא נרחל נכ"ר פד:ה. ושהיה זה הויקוח של יוסף דומה לו (שם ח; תנחומא פקודי יח). וכל מה שאירע ליוסף אירע ליוסף, זה נשטם חנה נשטם, זה אחיו מנקה להרגו חנה אחיו מנקה להרגו, וכן הרבה נכ"ר (שם ו).

ויקרא כח

Ⓢ מֵאֵד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינַי עֲבָדֵי-פְרַעֲה וּבְעֵינַי הָעָם: וַיֹּאמֶר
ה מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּחֻצַּת הַלַּיְלָה אָנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: וּמַת כָּל-
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרַעֲה הַיּוֹשֵׁב עַל-בְּסֹאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפֹחָה
ו אֲשֶׁר אַחַר הַרְחִיִּים וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה: וְהָיְתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל-אֶרֶץ
ז מִצְרַיִם אֲשֶׁר פְּמָהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכַמָּהוּ לֹא תִסָּף: וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
ח יִחַרְץ-כָּלֵב לִשְׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד-בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה
ט בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: וַיִּרְדּוּ כָל-עַבְדֵי יְהוָה אֵלֶּה וְהַשְׂתַּחֲוּוּ-לִי
י לֵאמֹר צֵא אִתָּה וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי-כֵן אֲצֵא וְיֵצֵא מֵעַם-
יא פְּרַעֲה בְּחַרְיֵ-אָף: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם

(ד) ויאמר משה כה אמר ה', בעמדו לפני פרעה נאמר לו נבואה זר²⁴, שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו. כחצת הלילה, כהחלק הלילה. כחצת, כמו: בעלות (שופטים יג כ). בחרות אפס בנו (ההלים קכד ג). זהו פשוטו לישבו על אפניו, שאין "חצות" שם דבר של הציה²⁶. ורבותינו דרשוהו²⁷ כמו: כחצי הלילה, ואמרו שאמר משה: כחצות, שמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחוריו, ולא אמר "בחצות", שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא²⁸.

הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך: ויתנצלו בני ישראל את עדיך
 מהר חורב: ומשה יקח את האהל ונטה לו: ומהוץ למחנה הרחק מן-
 המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש יהוה יצא אל-אהל מועד
 אשר מהוץ למחנה: והיה בצאת משה אל-האהל יקומו כל העם ונצבו
 איש פתח אהליו והביטו אחרי משה עד-באו האהלות: והיה כבא משה
 האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם-משה: וראה כל-
 העם את-עמוד הענן עמד פתח האהל וקם כל-העם והשתחוו איש פתח
 אהליו: ודבר יהוה אל-משה פנים אל-פנים כאשר ידבר איש אל-רעהו
 וישב אל-המחנה ומשךתו: והושע בן-נון זער לא ימיש מתוך האהל:
 ויאמר משה אל-יהוה ראה אתה אמר אלי העל את-העם הזה ואמה
 לא הודעתני את אשר-תשלח עמי ואמה אמרת ידעתיה בשם וגם-
 מצאת הן בעיני ועתה אם-נא מצאתי הן בעיניך הודעני נא את-דרכך
 ואדעך למען אמצא-הן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה: ויאמר פני ילכו
 והנחתי לך: ויאמר אליו אם-אין פניך הלכים אל-תעלנו מזה: ובמה
 יודע אפוא כי-מצאתי הן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו
 אני ועמך מכל-העם אשר על-פני האדמה:

(יג) ועתה וגו', אם אמת שמצאתי הן בעיניך הודעני נא את דרכך, מה שכר אתה נותן למוצאי הן בעיניך. ואדעך למען אמצא הן בעיניך, ואדע בזה מדת תגמולך מה היא מציאת הן שמצאתי בעיניך, ופירושו: למען אמצא הן, למען אכיר כמה שכר מציאת הן. וראה כי עמך הגוי הזה, שלא תאמר: ואעשה אותך לגוי גדול (לעיל לב י), ואת אלה תעזוב, ראה כי עמך הם מקדם, ואם בהם תמאס איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו, ואת תשלום השכר שלי בעם הזה תודיעני. ורבותינו דרשו במסכת ברכות*41, ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם באחי.

גה' א פה

א שיר מומור לבני קרח למנוחם על-מחלת לענות משפיל להיו
 ב האנכי: יהוה אלהי ישועתי יום צעקתי בלילה נגדה: תבוא לפני
 ה תפילתי הטה אונה לרנתי: כי שבעה ברעות נפשי חני לשאול הגיע
 ה ונחשבתני עם יורדי בור: הייתי כגבר אין-איל: במתים חפשי פני
 ו חללים: ושכבי קבר אשר לא זכרתם עוד והמה מידך נגרו: שפת
 ה כבור תחתינות במחשפים במצלות: עלי סמכה חמתך וכל-משפרי
 ה ענית סלה: הרחקת מידעי ממני שתני תועבות למן בלא ולא אצ
 י עיני דאבה מני עני קראתיך יהוה בכל יומם: ששחתי אליך בפפ
 ה הלמתים תעשה פלא אמ רפאים יקומו ו יודוך סלה: היספור בקבר
 ה חסדה אמנותך באבדון: הינדע בחשוי פלאך רצדקתך בארץ נשנו
 ה ואני אליך יהוה שועתי ובבקר תפילתי תקדמך: למה יהוה תונח נפלי
 ה תסתיר פניו ממני: עני אני וגוע מענה נשאתי אמיה אפונה: עלי עבן
 ה חרוניך בעותיך צמתותני: ספוני במינם פל-היום הקיפו עלי יחו
 ה הרחקת ממני: אתה ברע מידעי מחשוי:

אח' כ כ

א גם-אלה משלי שלמה אשר הועתיקו אנשי ו חוקיה מלך יהודה: כבד
 ב אלהים הסתר דבר וכבד מלכים חקר דבר: שמים לרום וארץ לעמק
 ב ולב מלכים אין חקר: הגו שיגים מפסוף יצא לצרף פלי: הגו רשע
 ב לפני מלך ויפון בצדק פסאו: אל-תתהדר לפני מלך ובמקום גדלים
 ב אל-תעמד: כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילה לפני נדיב אשר ראו
 ב עיניך: אל-תצא לרב מידך פן מה-תעשה באחרייתה בהכלים אתך
 ב רעה: ריבך ריב את-רעה וסוד אתר אל-תגל: פן יססרך שמע ודברך
 ב לא תשוב: תפוחי זית במשפחות כסף דבר דבר על-אפניו: גום והב
 ב חליתכם מוכים חכם על-און שמעת:

ע

בקבר: (ס) וגוע מנועה מן מתוך משקע
 מיטה מטופה, כמו (שמות יד) וינער ה' וינער
 פירש מנחה ל' כעני' כמו (ישעי ל) טעל
 כפיו ממתוך שוסד, (ס) יום המענה מעפר
 קומי שני (שש א) והיה הסמון לעורם (א"ה)
 ל-ט) וינער רשעים מנחה (שמיס ה) ככה יח
 נער וריק: אפרת מושבת ומנוסקס סיממן
 כלכי. אפונה לשון (שש ל) דבר דבור על
 אפניו על מכויו: (יש) מידעי מחשוי. נמשכו
 ומדלסי מהס: (א) לאיתן דאורחי. גט הוא
 ססר מן סמטה ארס המסוררי, ורכומי

ע

ללס המנופין כמקף כמו וטכסי כפי (שמו)
 (ב): דבר דבור על אפניו. על כט ודוגמתו
 כשססי סימין אפונה (סלסי סס) מנוסקס
 ומיושנס כקריני וסין זה מגורס אופן וגלגל
 (ישעי סס) טלטל ק היה נקוד פס"ס ססמ
 הפ"ס כמו אפוניס ולא יסול כו נקודס מטף
 קמן: (יב) גום זהב וחלי כתם. עדי קטלס זהב
 כמו וסעד סמס וסלסיס (השע ס) כמו טלסס
 (שיר ז): כתם. לשון מלשע זהב וכן כסס ס